

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертаційну роботу
Уєвича Сергія Дмитровича
«Трансформація ландшафтів Волинської області
під впливом осушувальної меліорації»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук
зі спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне
використання природних ресурсів

1. Актуальність обраної теми дисертаційного дослідження та її зв'язок з державними і галузевими програмами, планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій

Актуальність теми дисертації визначається науковим і прикладним значенням проблематики, пов'язаною з комплексним дослідженням трансформованих ландшафтів Волинської області. Друга половина ХХ століття для цього регіону відзначилася проведенням великомасштабної осушувальної меліорації, у ході якої було осушено близько 416,6 тис. га території. Будівництво польдерних систем і подальше інтенсивне використання території у сільськогосподарському виробництві призвели до корінної зміни ґрунтового покриву регіону, який до теперішнього часу виявився у вкрай нестабільному стані. Ці питання вимагають нагального вивчення й саме цьому присвячена дисертаційна робота С. Д. Уєвича. Вона спрямована на вирішення проблем функціонування та запобігання деградації трансформованих ландшафтів Волинської області, що є актуальною у прикладному відношенні проблемою для усього Полісся.

Зв'язок із планами і напрямами науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними і галузевими науковими програмами. Дисертаційна робота виконана згідно з планами науково-дослідних робіт географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки, зокрема за темами «Основи раціонального природокористування та охорони природи Західного Полісся», та відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри фізичної географії Волинського національного університету імені Лесі Українки, зокрема за темою «Природні ресурси Волинського Полісся: ресурси та проблеми раціонального використання» та тематикою наукової школи проф. Зузука Ф. В. «Природа Західного Полісся та прилеглих територій». Дослідження безпосередньо пов'язане з Регіональною програмою Волинської обласної державної адміністрації «Стратегія економічного і соціального розвитку Волинської області на 2016–2020 роки», та реалізацією державних і цільових програм, передбачених Водним Кодексом України, Законами України «Про меліорацію земель», «Про Загальнодержавну програму розвитку водного господарства», Указом Президента України «Про заходи щодо підтримки водогосподарсько-меліоративного комплексу», Концепцією розвитку водного господарства України.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їхня достовірність і наукова новизна.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій. Результати дисертації є науково обґрунтованими завдяки грамотно та ретельно продуманій методології дослідження, яка базується на концепції сталого розвитку регіону, фундаментальних принципах раціонального природокористування та державного регулювання меліоративної діяльності у межах природно-територіальних комплексів Волино-Полісся; коректно застосованого комплексу методів досліджень; широким застосуванням сучасних методів обробки та узагальнення інформації. Про достовірність отриманих результатів та обґрунтованість висновків, які з них зроблені, свідчить значна кількість якісного ілюстративного матеріалу.

Таким чином, фактаж дисертації, спосіб і прийоми обробки та аналізу даних, а також наведені у додатках до дисертації дані та інші матеріали переконують у достовірності наукових положень і висновків дисертаційної роботи С. Д. Уєвича.

Наукова новизна положень дисертаційної роботи. У дисертації сформульовано та обґрунтовано низку наукових положень, висновків та пропозицій, які є новими та розв'язують поставлену в роботі мету. Найбільш вагомими на погляд опонента є такі наукові результати:

- розроблено тематичні картосхеми районування і картографічно відображено територіальні відмінності кількісних та якісних показників трансформованих ландшафтів меліоративно-трансформованих ландшафтів області;
- розроблено математичну модель оцінки ступеня трансформації агроландшафту під впливом меліоративних робіт;
- побудовано вертикальне дерево кластеризації оцінки ступеня трансформації;
- визначено екологічно допустимий рівень меліоративного освоєння ландшафту;
- окреслено заходи з оптимізації ландшафтів Волинської області.

Цікавими й важливими у методологічному та регіонально-географічному сенсах є результати конструктивно-географічного дослідження стану осушувальних меліоративних систем області на прикладі Волинської області. Інтерес викликають також пропозиції автора дисертації щодо оптимізації меліорованих ландшафтів регіону досліджень.

З викладеного доходимо висновку, що дисертація С. Д. Уєвича відзначається новизною та оригінальністю теоретичних, методичних і прикладних результатів. Усі вони є обґрунтованими у методологічному, методичному та фактологічному відношеннях. Сформульовані й обґрунтовані в дисертації наукові положення й рекомендації мають практичне значення та збагачують теорію й практику регіональних ландшафтознавчих і конструктивно-географічних досліджень.

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Теоретична значущість дисертації полягає у розкритті теоретико-методологічних основ конструктивно-географічного дослідження трансформації ландшафтів Волинської області під впливом осушувальної меліорації. Описані етапи формування понять про трансформацію ландшафтів, методи, методика та алгоритми оцінки стану трансформованих ландшафтів під впливом осушувальної меліорації. Проаналізовано ландшафтні підходи до поняття меліорації земель, які доводять, що кожна ландшафтно-меліоративна система є складною адаптивною, природно-технічною системою, яка може пристосовуватися до змін внутрішніх та зовнішніх умов за допомогою зміни своєї структури і значень параметрів. Проведено оцінку фізико-географічних умов, які впливають на формування природних ландшафтів Волинської області та є чинниками перебігу трансформаційних процесів. Оцінені масштаби трансформаційних процесів краю під впливом осушувальної меліорації, описані основні гідромеліоративні заходи та застосовані техніка і технологічні рішення.

Практична значущість і шляхи використання дисертації полягають у тому, що застосування результатів дослідження сприятиме раціональному використанню трансформованих територій та об'єктів Волинського Полісся, дозволить збільшити рентабельність і конкурентоспроможність експлуатації меліорованих ґрунтів. Запропоновані практичні рекомендації щодо збалансованого природокористування можуть бути використані державними, регіональними та місцевими органами влади при проектуванні раціональних схем землекористування, формування концепцій розвитку регіональних програм соціально-економічного розвитку. Теоретичні та методичні положення дисертації можуть також використовуватися при аналогічних дослідженнях інших регіонів України. Результати дисертаційної роботи використовуються в навчальному процесі географічного факультету Волинського національного університету імені Лесі Українки під час викладання дисциплін «Ґрунтознавство з основами географії ґрунтів», «Меліорація та рекультивация земель», «Використання та охорона ґрунтів», «Прикладне ландшафтознавство», «Ландшафтознавство» (довідка № 03-28/03/3435 від 31 грудня 2020 р.). Пропозиції щодо вдосконалення використання меліорованих територій та об'єктів землекористування знайшли застосування в діяльності Ратнівського міжрайонного управління водного господарства (довідка № 01/03 від 20 січня 2021 р.).

4. Зміст та завершеність дослідження

Дисертаційна робота С. Д. Уєвича є завершеною науковою працею. Вона складається з анотації, вступу, 4 розділів, висновків, 5 додатків, списку використаних джерел (всього 199 найменувань, з них 6 іноземною мовою). Обсяг дисертації 230 сторінок, які ілюструють 20 таблиць і 29 рисунків.

Перший розділ дисертації присвячений теоретичним та методичним аспектам дослідження трансформації ландшафтів під впливом осушувальної меліорації. У другому розділі розкриваються фізико-географічні передумови формування ландшафтів Волинської області. Третій розділ містить аналіз трансформації ландшафтів Волинської області при осушенні земель. У четвертому розділі схарактеризовані геоекологічні наслідки та заходи з оптимізації впливу осушувальної меліорації на ландшафти Волинської області. Висновки змістовні та відповідають поставленим науковим завданням дисертації. Додатки належним чином доповнюють основний текст роботи.

Дисертацію С. Д. Уєвича та її автореферат написано державною мовою з дотриманням стилю, притаманного науковим публікаціям. Дисертацію та автореферат належним чином оформлено й проілюстровано необхідними й достатніми за обсягом табличними та картографічними матеріалами.

5. Дискусійні положення, зауваження та пропозиції.

У цілому позитивно оцінюючи виконане дисертаційне дослідження, хотів би привернути увагу до деяких зауважень і дискусійних положень.

1. У підрозділі 1.1 С. Д. Уєвич робить детальний опис різних наукових поглядів на поняття «ландшафт» та загальновідомі класифікації антропогенних ландшафтів. Тим не менш він не конкретизує, у контексті якої наукової школи ландшафтознавства виконане дослідження. Мабуть, з цим і пов'язані деякі недоречності у термінології. Так, у підрозділі 1.3. (с. 55) автор синонімізує поняття «ландшафт» і «агроландшафт», що є неприйнятним. Ландшафт – це загальне поняття, агроландшафт або сільськогосподарський ландшафт – поняття вузькоспеціалізоване. У такому випадку тема дисертації мала б звучати так: «Трансформація агроландшафтів Волинської області під впливом осушувальної меліорації».

2. Визначаючи об'єктом дослідження «меліоровані ландшафти Волинської області» (с. 24), С. Д. Уєвич не склав ЖОДНОЇ карти ландшафтної структури території досліджень. Натомість він обмежився презентацією рис. 2.1. «Схематична карта природних комплексів і природних районів (ландшафтів) Волинської області (за К. І. Геренчуком)» (с. 96), яка була опублікована на с. 114 у колективній монографії «Природа Волинської області / за ред. К. І. Геренчука. – Львів : Вища школа, 1975. – 147 с.». Якщо у науковій роботі ведеться мова про трансформацію ландшафтів, то автору необхідно було використати метод історико-генетичних рядів. У контексті цього дослідження варто було зробити мінімум 4 «часових зрізи», а отже й запропонувати відповідні карти ландшафтної структури Волинської області: 1) ландшафти до початку господарського освоєння території; 2) ландшафти під час меліорації у другій половині ХХ ст.; 3) сучасний стан меліорованих ландшафтів (після 1991 р.); 4) оптимізований стан ландшафтів (прогнозований варіант).

3. Запропоновані автором картосхеми розподілу осушених земель (рис. 3.4); антропогенної трансформації рельєфу та ґрунтів, рослинності та тваринного світу (рис. 3.9); антропогенної трансформації водного режиму

(рис. 3.10); антропогенної трансформації атмосфери (рис. 3.11); комплексної антропогенної трансформації (рис. 3.12) виконані з деякими недоліками (на більшості з них не зазначений масштаб, у підписах до не вказаний рік актуальності даних тощо).

4. У «Вступі» варто було б зазначити, яке програмне забезпечення (зокрема його версію) було використано для розробки математичної моделі оцінки ступеня трансформації меліорованого агроландшафту. Про це ми дізнаємося лише на с. 146 – редактор FIS у системі MATLAB. Чому автор використав саме цю програму?

5. Викликає сумнів той факт, що у табл. 3.6–3.7 (с. 128) коефіцієнти глибини трансформації для рельєфу та ґрунтів і рослинного та тваринного світу є ідентичними. У структурі ландшафту рельєф, ґрунти і біота є трьома різними геокомпонентами, а тому коефіцієнти глибини їх трансформації не можуть бути повністю однаковими. До того ж виникає питання: чому автор залишив поза увагою корінні гірські породи? Чи можливо їх не трансформували у процесі меліорації?

6. Рис. 3.14. «Динаміка лісистості Волинської області» (с. 138) містить неактуальні дані, які обмежуються 2006 роком. Хіба за минулі 15 років стан лісів на території дослідження не змінився?

7. Відповідно до Постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів» № 3650 від 17.07.2020 р. зараз на території Волинської області виокремлено 4 адміністративних райони (Володимир-Волинський, Камінь-Каширський, Ковельський та Луцький). У дисертації автор пропонує нам картосхеми з кластерним аналізом ландшафтів у 16 адміністративних районах. Яким чином адміністрація новоутворених районів зможе використати заходи оптимізації, які запропонував автор?

8. Наявні технічні текстові помилки: на с. 23 – «программ» (має бути «програма»); с. 40 – «К. Н. Дьяконов» (має бути «К. М. Дьяконов»); на с. 42 – «Н. Солнцев» (має бути «М. А. Солнцев»); на с. 71 – «А. Тутковский» (має бути «П. А. Тутковський»); на с. 129–131 (рис. 3.5–3.8) – осі ординат містять лише цифрові позначення і не мають назв; на с. 139 – таблиця 3.9 не має назви тощо.

Наведені зауваження свідчать, що їх більшість мають рекомендаційний або дискусійний характер й не зменшують наукової і практичної цінності отриманих здобувачем результатів. Зазначені зауваження можуть бути усунені у процесі подальших досліджень С. Д. Уєвича в обраному ним науковому напрямі.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

За темою дисертації опубліковано 13 наукових публікацій, зокрема 4 – у виданнях, що затверджені МОН України як фахові, 3 – в іноземних виданнях, 6 – у матеріалах доповідей. Таким чином, обсяг і зміст опублікованих праць С. Д. Уєвича свідчать, що вони з достатньою повнотою розкривають результати дисертації.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату ідентичний змісту основних положень дисертації С. Д. Уєвича.

8. Відповідність дисертації вимогам "Порядку присудження наукових ступенів" та нормативних актів МОН України.

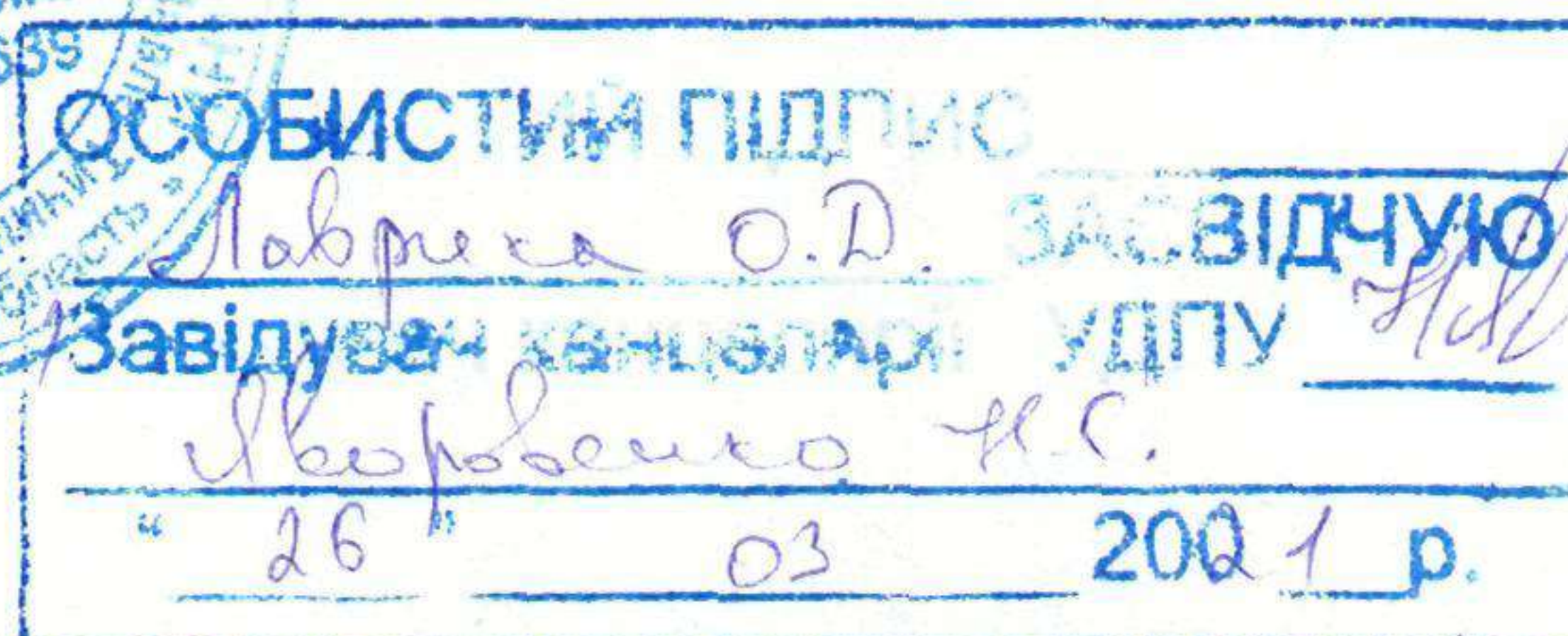
Кандидатська дисертація С. Д. Уєвича відповідає вимогам п.п. 9, 10, 12, 13 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (зі змінами, які внесені згідно з Постановами КМУ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.) щодо дисертаційних робіт, які подаються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України. За змістом дисертаційна робота повністю відповідає паспорту спеціальності 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Уєвича Сергія Дмитровича «Трансформація ландшафтів Волинської області під впливом осушувальної меліорації» є завершеною працею, у якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують актуальну наукову проблему – розробку конструктивно-географічних засад та комплексу практичних рекомендацій для дослідження трансформованих ландшафтів Волинської області, які спрямовані на їх оптимізацію, що має суттєве значення для сучасної конструктивної географії.

Дисертація є завершеним самостійним науковим дослідженням, містить наукову новизну, має практичне значення, а її автор – Уєвич Сергій Дмитрович заслуговує присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.11 – конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів.

Офіційний опонент,
доцент кафедри географії
та методики її навчання
Уманського державного
педагогічного університету
імені Павла Тичини,
доктор географічних наук, доцент

О. Д. Лаврик